

Medlemsblad for

Skien Historielag

Stiftet 19. mai 1932

Nr.2

2020

Møteprogram høsten 2020

Året 2020 er nok ikke blitt helt sånn vi så for oss. Nedstenging av landet medførte kanselleringer av det meste, også av våre møter. Siden det nå er åpnet opp har vi satt opp følgende møteprogram:

Tirsd.29.sept.- **HELLERISTNINGER**

v/ arkelog Magnus Tangen

Tirsd.27.okt. - **VIKINGTID- hva var det egentlig**

v/historiker Halvor Tjønn

Tirsd.24.nov.- **GIMSØYDALEREN. mineralutvinning i distriktet**

v/ingeniør Ingulv Burvald

Medlemsmøtene våre er fortsatt på Hauges Minde med start kl.1830, og etter foredrag og eventuelle spørsmål har vi bevertning og utlodning.

Dessverre må vi nå i den aktuelle coronasituasjonen forholde oss til de smittevernsreglene som til enhver tid er gjeldende. Det medfører bl.a. at vi må ha et begrenset antall deltakere på møtene, og interesserte må melde seg på i tlf. 3 dager før møtene- for eksempel i sept. : fra og med 26.sept:

-Kari Forsberg mob. 467 88 712

-Ingrid Sørbø mob. 977 37 970

Annonseringen vil derfor også bli fremskutt til fredagen - uken før møtet.

-Hvis situasjonen endrer seg innen møtevirksomheten starter, vil det bli gitt beskjed på e-post.-

Vi håper alt vil gå greit, og vi gleder oss til å møte medlemmene våre igjen med interessante foredrag og hyggelig samvær

Nytt bokprosjekt i Skien Historielag

Gjennom snart 200 år har Skien videregående skole betydd mye for Skiens befolkning. Skolen har røtter som går helt tilbake til begynnelsen av 1800 - tallet. I 1822 satte Carl Johan sin kraftige signatur på bestemmelsen om at skolen skulle opprettes, i 1823 kom de første elevene og året etter ble skolen høytidelig innviet. Skolen har et arkiv

som går helt tilbake til stiftelsen. Man var så heldig å få en skiensgutt – som hadde studert i København uten å fullføre, kanskje på grunn av en kjærlighetshistorie, som første rektor. Knut Ørn kunne virke streng, var på mange måter en moderne pedagog. Han deltok ikke i byens selskapsliv, men gikk turer med elevene og besøkte dem på deres hybler. Så oppnådde da også elevene hans glimrende resultater. Det står to statuer på Universitetsplassen i Oslo, P.A. Munch og A.M Schweigaard. Begge gikk i Ørn's første kull. Særlig den siste har uttalt seg meget rosende om sin gamle lærer.

Vi vil også gjerne vise hvor nær kontakt det var mellom lærerne på gymnaset og andre skoler i byen. Th. Couchron var også bestyrer for yrkesskolen som ble drevet på kveldstid. Han skrev en lærerplan som var så god at den ble brukt over store deler av landet. Han var også en foregangsmann i bruk av elevøvelser i realfag.

Flere nålevende elever har lovet å skrive litt fra sin egenskoletid.

Vi har mange kilder og gleder oss til å gå i gang. Den første oppgaven er finansieringen av boka, men det ser ganske lyst ut allerede.

Thor Øvrum

Varpeveien – et veinavn til undring

Den første gangen jeg gikk tur over Hardangervidda hadde jeg nok med å holde meg

orientert og ikke minst - varm og tørr. Men om kvelden på de forskjellige hyttene, kunne en finne interessant lesestoff i de mange årbøkene som fantes der. Og her fikk man forklaring og bakgrunnsstoff for mye av det en etter hvert undret seg over underveis, geologi og botanikk selvsagt, men også navnetting på elver, fjell og steder. Dette pirret nysgjerrigheten, og selv etter at en ukes tur var gjennomført, levde den lenge i minnet når den ble foret med nye opplysninger i bøker og kart. Snart var ikke turistforeningenes årbøker nok- det måtte mer spesialstoff til, og det fantes! Og turene gikk, år etter år, etter hvert med bedre kunnskap om terrenget jeg gikk i , men med samme undring over alt nytt.

I de senere årene har jeg bl.a.skaffet meg Reidar Fønnebøs 2 bøker : "Oldtidsveier- slep og kongeveier" og "Langs Normannsslepene over Hardangervidda." Og her finner en svar og bekreftelse på litt av hvert! Langs disse tusenårige ferdsslepeveiene ligger det historier i hver kilometer, rasteplasser, læger, huler, kryssing av elver, merkesteiner, varder,- alt har navn! Og ofte er de ganske talende og forståelige. Her har handelsfolk og jegere, fant og prest hatt sin vandring, og slepene/veifarene følger terrenget best mulig i forhold til utfordringene en kunne møte.Hest og mann skulle slippe over vidda på best mulig måte, og ofte kunne navngivingen fortelle om eventuelle vanskeligheter underveis, så som elva Fotkjølo eller Kaldrassen, som var dyp og sikkert ikke behagelig å vade. Møter en fjellet Tverrgavlén forstår en at her er det lang vei utenom. Men også nødvendige og trygge overnattingssteder, hvileplasser , fikk navn som kunne gi tips om forholdene. I Belebotn, for eksempel, her var det godt å være, mens ved Lusastein var du nok ikke alene gjennom natta.

Langs veifarene var det merkesteiner, varder eller varp, og nettopp ordet varp var det som ga meg assosiasjoner da et familiemedlem bosatte seg på Varpet i Skien! Her har ikke mindre enn 5 forskjellige gatenavn den samme stammen: Varpedelet, Varpéhøgda, Varpeveien osv. Og det kan selvsagt ikke være uten grunn. Her har tydeligvis dagens navnetting vært trofast mot det eldgamle navnet Varp, som betyr et merke langs stien, en haug av pinner eller småstein,- som i mer enn tusen år har ligget her i terrenget hvor den nye bydelen ble etablert i våre dager.

I flg. Reidar Fønnebø er et varp en større eller mindre samling av stein, kvist eller pinner som er plassert langs et veifar. Skikken med å kaste pinner eller stein på et varp ligger langt tilbake i tid. Ferdafolket måtte kaste pinner eller stein på et slikt varp for å "fri seg fra det onde".-Ofte lå disse varpene i veikryss eller hvor tragiske hendelser hadde funnet sted. De underjordiske skal ha tatt det ille opp hvis en ikke holdt varpet ved like ved å kaste på kvist

eller stein ved passering. I NAF s veibok finner en hele 5 stedsnavn med ordet "varp" som hele eller en del av navnet! I flg.Store N-.leksikon har ordet varp en norrøn opprinnelse og betyr å kaste/verpa. Det kan ha flere betydninger, de fleste forbindes med hell: "å gjøre et varp!"- Og her er vi vel ved kjernen: Når teledølene la til ved Fjære strand sør i Norsjø og skulle til handelsplassen i gamle Skidan var det nok mange tanker som gikk gjennom hodet deres på vei opp mot Brekka.

De var takknemlige for å ha unngått farer underveis på det lange vassdraget og var spent på hva som lå foran dem. Så her, på stedet, som senere har fått navnet Varphøgda, tok de seg nok en pust i bakken og lempet av seg den tunge børen med varene de skulle omsette. For sikkerhets skyld kastet de en kvist eller stein på haugen som lå der ved veikanten. Det var best å være på god fot med de underjordiske! Nå skulle de videre ned mot Faret for å bli fergert over til Fartangen. Herfra var veien kort til kaupangen i Skidan hvor det var viktig å gjøre en god handel, et godt varp!

Legger vi en linjal på kartet fra Fjære strand over til Faret ser vi at linjen går rett over Varp(e)haugen. Og selvsagt- det må ha vært et skikkelig varp her en gang ved et så viktig sted langs en så viktig handelsvei! Og ikke mindre enn 5 veier har altså fått navn etter dette

fornminnet.- Fjære strand har også vært utgangspunktet for ferden over til Voldsfjorden, og i.flg.Heimstadiære for Grenland/v.bl.a.Bjarne Bjørnstad, har den eldste veien gått over Hvitsteinåsen til Knardalsstrand (hvor knarrene la til) Her hadde det gått en vei allerede i vikingtida..Litt lenger vest, mellom Balsøya (guden Balder) og Torsberg (guden Tor) finner vi Flakvarp! Også her har ferdslen gått mellom ferskvann og saltvann.- mellom Fjære og Frier, og utallige røyser forteller om tusenårig trafikk. Bygdeborgene i terrenget ligger også som vaktposter langs leden, Steingardsåsen, Rugtvedtkollen og Liakollen...

- I et avsnitt i denne boka nevnes også trafikken fra Skien over Geiteryggen for 150 år siden. Denne trafikken ble besørget av den såkalte Geiterygg-vogna, en liten to-hjuls kjerre med fjording som trekkdyr. Det var ikke store lasset den kunne dra opp de bratte Langbakkane, og kjørekar og hest måtte hvile mange ganger før de fikk slitt seg opp på Varphaugen. Videre gikk det lett over Brekka og ned over til Fjære., hvor ferden videre gikk til vanns. Og det skulle gå lang tid før forholdene ble endret: Før 1868 gikk all trafikk fra og til Telemark over Geiteryggen !

Også nord for Skien finner vi varp som er verd å nevne. Ser vi på lokalkartet over Skien Nord finner vi flere merknader knyttet til varp langs stien. Sør for Eiangen er det markert flere varp, og sørvest for Svanstulvannet finner vi to store varp kalt Presten og Klokkeren. Her skulle en ofre/kaste på stein eller pinne for at det skulle gå bra på ferden videre. Den farleden går på tvers av Luksefjellområdet, fra gårdene i vest over fjellet til setrene i øst.

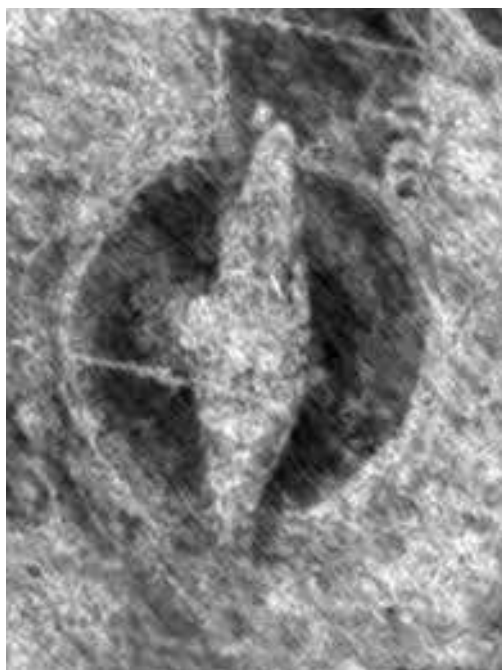
-Veier forteller ufattelig mange historier, og går du langs en gammel hulvei og ser en haug av småstein- et varp- ved veikanten: Kast på en stein du også - for sikkerhets skyld - hvis du vil ha en god tur videre!.

IS.

NYTT OM VIKINGSKIPET PÅ GJELLESTAD

Som kjent ble det gjort et sensasjonelt funn av et hittil ukjent vikingskip på **Gjellestad** i Østfold høsten 2018. Professor **Frode Iversen**, som hadde fått ansvar for undersøkelsene sommeren 2019, kom til Skien Historielag med "blodferske" nyheter om funnet og planene for det videre arbeidet. Det var på det tidspunkt ikke tatt stilling til om skipet skulle graves ut eller forbli på stedet; i så fall med innhenting av alle tilgjengelige opplysninger.om skipets

tilstand. Selvsagt ble dette funnet en sensasjon, og da vi senere fikk høre at det var bestemt at graven skulle åpnes og skipet skulle frem i dagen, steg interessen for funnet ytterligere.-

Og endelig- en liten notis i Aftenposten ultimo juni i år, kunne fortelle at nå var utgravingene av vikingskipet i gang. Det var klima-og miljøminister Sveinung Rotevatn som fikk æren av å ta det første spadestikket i utgravingen av skipet. I følge avisen vil det ta rundt 5 måneder før arkeologene er ferdige med gravingen.- Vi kan ikke forvente å finne et skip i den samme fantastiske tilstand som Osebergskipet, men vitenskapen vurderer anledes, og Gjellestadskipet, som sannsynligvis er fra tidlig vikingtid og eldre enn f.eks Osebergskipet, kan sikkert gi oss nye opplysninger.

Etter to uker med utgravinger hadde pressen en omtale av det foreløpige arbeidet. Jorden var fjernet over et større område, og leder for prosjektet Camilla Cecilie Wenn, var overveldet over det rike funnmaterialet fra jernalderen Dette er første gang på 100 år at en skipsgrav blir åpnet, så det sier seg selv at det knytter seg stor spenning til utviklingen. Gjellestadskipet er imidlertid så nedbrutt av "tidens tann" at man må hente opp skipet i småbiter. Kjølen derimot, skal være i god stand.

Historieinteresserte venter i spenning, og vi håper å få arkeologen Frode Iversen tilbake til Skien Historielag igjen- med nye opplysninger i ord og bilder.

IS.

Skien Historielag

Returadresse: Skien Historielag
Postboks 318, 3701 Skien